

Bijbels verantwoorde gezinsvorming

Inleiding

In deze serie artikelen over actuele zaken uit de christelijke ethiek vraagt ook gezinsvorming de aandacht.

Toen de Heere in het Paradijs het huwelijk instelde, verbond Hij meteen daaraan de kinderzegen.

Echtparen die de kinderzegen ontberen, ervaren kinderloosheid dikwijls als een smartelijk gemis en gaan op zoek naar mogelijkheden om toch de kinderzegen te mogen ontvangen (zie het artikel 'Ongewilde kinderloosheid in het huwelijk' in deze bundel).

De geest van deze tijd kenmerkt zich door eigenwilligheid en eigenmachtigheid van het individu, waarbij vele kerkmensen niet zoveel raad meer weten met de woorden uit het gebed tijdens de huwelijksdienst: „de kinderen die het U belijft hun te zullen geven”. De belijdenis en doorleving van Gods vrijmachtig bestel in deze tere zaak staat onder druk.

Er zijn situaties waarin echtparen de kinderzegen willen beperken of zelfs afweren. Meteen kan gesteld kan worden dat het duidelijk is dat deze wens stoelt op allerlei niet-godsdienstige motieven, hoe nobel ze ook overigens mogen klinken. In vele gevallen bespeurt men helaas geen enkele bezinning op de vraag wat Gods bedoeling is met het huwelijk. Maar er zijn ook echtparen – zo leert de praktijk – die de kinderzegen zeker wel als zegen van God mogen en willen zien, maar die toch kampen met ernstige problemen op dit terrein. Problemen die soms zelfs levensbedreigend zijn en die leiden tot vragen als: Mogen we nooit zwangerschap proberen te voorkomen? En als dit in een noodsituatie soms geboden lijkt, welke methoden zijn dan geoorloofd? Wat is het onderlinge verschil tussen de methoden waaruit je tegenwoordig kunt kiezen? Wat moet ik antwoorden op alle commentaar dat me van buitenaf toegevoegd wordt over de omvang van mijn gezin? enz.

Er is bij veel mensen grote schroom om over de gezinsvorming te praten met andere mensen, met name ook met ambtsdragers tijdens bijvoorbeeld huis- of kraambezoek. Het betreft inderdaad zaken die bij mensen heel teer liggen en waarover dan ook op zeer kiese wijze gesproken moet worden. Het gemakkelijkst zullen velen – zo leert ons de praktijk – met dit soort problemen nog bij de huisarts of bij andere hulpverleners (de kraamverzorgster bijvoorbeeld) aankloppen. De praktijk wijst helaas ook uit dat mensen dan niet altijd bijbels gefundeerde adviezen ontvangen. Anderen durven het onderwerp zelfs niet ter sprake te brengen en volgen blindelings hun eigen gevoel of laten zich beïnvloeden en leiden door wat ze in de maatschappij om zich heen waarnemen. Huisartsen uit onze gezindte melden dat zij vaak geconfronteerd worden met onkunde op dit gebied en vinden dat bezinning zeer nodig is.

Het is daarom goed dat de ambtsdrager weet heeft van het bestaan van de problemen op dit terrein. Hij moet deze problemen bij de mensen kunnen signaleren en hij moet ermee weten om te gaan. Van de ambtsdrager mag een bijbels verantwoorde reactie en raadgeving worden verwacht. Daarom moet hij van tevoren bij zichzelf over deze zaken al eens hebben nagedacht, zodat hij met bijbels gezag over deze zaken kan spreken.

Dit artikel is wat langer dan de andere artikelen in deze bundel vanwege het feit dat literatuur met bijbelgetrouwe bezinning rond dit onderwerp spaarzaam te vinden is. Met name binnen het kerkverband van de Gereformeerde Gemeenten is er over dit onderwerp nog weinig concreets gepubliceerd.

In paragraaf I van dit artikel worden enkele bijbelse gegevens besproken over huwelijk en gezinsvorming vóór de zondeval en erna. Paragraaf II gaat in op de praktijk van het leven van gehuwden. Paragraaf III biedt voorbeelden van situaties waarin mensen met vragen over hun gezinsvorming worstelen. In paragraaf IV wordt een aantal zaken aangereikt die de ambtsdrager zich moet realiseren, als hij met deze problematiek te maken krijgt. In paragraaf V wordt zakelijk besproken hoe de werking is van de middelen en methoden die thans voorhanden zijn en vanuit de medische wereld worden aangereikt. In paragraaf VI wordt vanuit de ethiek een handreiking geboden om te komen tot een verantwoorde keuze uit deze mogelijkheden, voor die gevallen waarin er een ethisch verantwoorde indicatie voor vruchtbaarheidsbeperking is.

Geadviseerd wordt dit artikel eerst in zijn geheel te lezen alvorens zich een definitieve mening te vormen. Alle paragrafen houden verband met elkaar.

I. Wat leert de Heilige Schrift over gezinsvorming?

a. Huwelijk en gezinsvorming, vanaf de schepping aan elkaar verbonden

Toen de Heere Adam geschapen had, sprak Hij: *Het is niet goed, dat de mens alleen zij; Ik zal hem een hulpe maken, [die] als tegen hem over zij* (Gen. 2:18).

Met één-mens-alléén was de schepping niet compleet. Eén geslacht alléén betekent eenzijdigheid en eenzaamheid. Daarom schiep God Adam én Eva. Man en vrouw moeten op elkaar betrokken zijn en elkaar aanvullen. Het huwelijk is een scheppingsordinantie. *Daarom zal de man zijn vader en zijn moeder verlaten, en zijn vrouw aankleven; en zij zullen tot één vlees zijn* (Gen. 2:24).

Aan het huwelijk verbond de Heere meteen de kinderzegen. Binnen de beschermende omgeving van het huwelijk zou de vermenigvuldiging van het mensdom dienen plaats te vinden. We lezen over Gods bedoeling mét en Gods opdracht áán de mens in Genesis 1:27-28: *En God schiep de mens naar Zijn beeld; naar het beeld van God schiep Hij hem; man en vrouw schiep Hij ze. En God zegende hen, en God zeide tot hen: Weest vruchtbaar* (Hebr.: *parah* = vrucht dragen), *en vermenigvuldigt* (Hebr.: *rabah* = veel zijn/worden, talrijk zijn/worden), *en vervult* (Hebr.: *male* = vullen) *de aarde, en onderwerpt haar, en hebt heerschappij over de vissen der zee, en over het gevogelte des hemels, en over al het gedierte dat op de aarde kruipt!*

De scheppingsopdracht is duidelijk. De Heere schakelde de mens in bij twee zaken: het beheer over de schepping en het vervullen van de aarde. Reeds bij de schepping is het niet aan de mens overgelaten zelf te bepalen of hij kinderen wilde of niet. Het is zijn opdracht de aarde vol te maken. En omdat God in elk levend schepsel de natuurlijke tendens heeft gelegd om zich te vermenigvuldigen en de ingeschapen drang

tot het genieten van geslachtelijk verkeer, was en is het ook naar de aard van de mens om aan deze opdracht te voldoen. *Geniet het leven met de vrouw die gij liefhebt, al de dagen uws ijdelens levens, welke [God] u gegeven heeft onder de zon, al uw ijdele dagen; want dit is uw deel in dit leven, en van uw arbeid, die gij arbeidt onder de zon* (Pred. 9:9)

Dat de vervulling van de opdracht om zich te vermenigvuldigen uitsluitend binnen het huwelijk behoort plaats te vinden, lezen we gedetailleerder in Genesis 2:24: *Daarom zal de man zijn vader en moeder verlaten, en zijn vrouw aanhangen, en die twee zullen tot één vlees zijn.* De volgorde in deze tekst is niet zonder betekenis. Pas nadat in de tekst de huwelijksluiting genoemd is (zijn vader en moeder verlaten en zijn vrouw aanhangen), wordt gesproken over het tot één vlees worden. Deze volgorde in de tekst leert ons dat het tot één vlees zijn, de voortplanting, reeds vanaf het Paradijs zijn plaats kreeg binnen het huwelijk. De lichamelijke eenheid is onlosmakelijk aan het huwelijk verbonden. In veel andere Schriftplaatsen wordt dit gezegd of is dit duidelijk op te maken (Ex. 22:16; Deut. 22:28 en 29; Matth. 19:5; 1 Kor. 7).

Wat bij dit alles opvallen moet, is dat de Heere de mens als 'redelijk en zedelijk wezen' persoonlijk aanspreekt, zulks in tegenstelling tot de dieren. Dieren paren en volgen hun natuurlijke driften. De mens wordt echter aangesproken op zijn verantwoordelijkheid. En over het gehoorzamen aan die opdracht belooft God Zijn zegen: *En God zegende hen.*

b. Huwelijk en gezinsvorming onder de vloek gekomen

Doordat Adam gezondigd heeft in het Paradijs, heeft hij de vloek over zich en over de schepping gehaald. Door de zondeval veranderde alles, ook de mens zelf. Met de Nederlandse Geloofsbelijdenis (art. 14) belijden wij dat de mens na de zondeval „willens zichzelf der zonde onderworpen hebbende, zich van God, Die zijn ware leven was, door de zonde afscheiden” heeft. In hetzelfde artikel worden de gevolgen van de zonde voor de mens aldus beschreven: „En in al zijn wegen goddeloos, verkeerd en verdorven geworden zijnde, heeft hij (de mens) verloren al zijn uitnemende gaven die hij van God ontvangen had en heeft niet anders overig behouden dan kleine overblijfselen daarvan, dewelke genoegzaam zijn om de mens alle onschuld te benemen; overmits alle licht dat

in ons is, in duisternis veranderd is.” De mens is dus aan allerlei beperkingen onderhevig geworden en staat schuldig voor God. In diepste wezen is hij Gode vijandig geworden.

Zelfs ten opzichte van de ‘goede’ werken die de mens door ontvangen genade soms mag doen (zie Heidelbergse Catechismus vr. en antw. 91), geldt nog volgens Nederlandse Geloofsbelijdenis, artikel 24, dat ook die werken „besmet zijn door ons vlees en ook strafwaardig”. Wie het daar niet mee eens is, denkt menselijk van God en laat ten diepste blijken dat hij als mens in de duisternis der zonde toch zichzelf nog tracht te handhaven, ja tracht zich boven God te stellen door het beter te willen weten dan God.

Bij het lezen van de tekst van Genesis 3 moet het opvallen dat de Heere in de vloek over de zonde met name ook het vruchtbaar zijn en het zich vermenigvuldigen, dus het vormen en onderhouden van een gezin, betrokken heeft. Het huwelijk als zodanig bleef wel in stand en voortplanting bleef ook na de zondeval een wezenlijk aspect van de roeping en de taak van de mens op deze aarde, maar alles werd omfloerst door de zonde: *Tot de vrouw zeide Hij: Ik zal zeer vermenigvuldigen uw smart, namelijk uwer dracht; met smart zult gij kinderen baren; en tot uw man zal uw begeerte zijn, en hij zal over u heerschappij hebben.*

En tot Adam zeide Hij: Dewijl gij geluisterd hebt naar de stem uwer vrouw, en van die boom gegeten, waarvan Ik u gebod, zeggende: Gij zult daarvan niet eten; zo zij het aardrijk om uwentwil vervloekt; en met smart zult gij daarvan eten al de dagen uws levens. Ook zal het u doornen en distelen voortbrengen, en gij zult het kruid des velds eten. In het zweet uws aanschijns zult gij brood eten (Gen. 3:16-19a).

Na de zondeval zal de relatie tussen man en vrouw gebaseerd zijn op begeerte: de man zal over de vrouw heersen en het baren van kinderen zal met smart gepaard gaan. Smart, begeerte, machtsverhoudingen, zweet zullen het leven en met name ook de gezinsvorming tekenen. Door schuld van de mens is er smart en pijn gekomen.

Door de zondeval zal de mens het krijgen van kinderen, dat van Gods kant ook na de zondeval nog steeds een **zegen** genoemd wordt, niet meer altijd als zegen willen en kunnen ervaren. Maar de orde in Gods schepping is gebleven. Nergens in de Bijbel wordt ook maar het vermoeden gewekt

dat de samenhang tussen huwelijk en vruchtbaarheid verbroken is. God leert ons in Zijn Woord dat Hij onveranderlijk is. Zijn bedoelingen en Zijn eis blijven gelijk. Wel zijn door de zonde de omstandigheden waaronder dat doel gerealiseerd moet worden, ernstig veranderd. Het is de mens die nu niet meer kan doen wat hij oorspronkelijk wel kon. Maar dat betekent niet dat God als het ware daarom dan van de opdracht aan de mens maar wat heeft afgedaan.

c. Huwelijk en gezinsvorming toch aan elkaar verbonden gebleven

God veranderde niet en in de verbondsluiting met Noach gaf Hij nog precies dezelfde opdracht ten aanzien van gezinsvorming als in het Paradijs: *Maar gijlieden, weest vruchtbaar, en vermenigvuldigt; teelt overvloediglijk voort* (Hebr. *sharats* = wemelen, zwermen, zich vermenigvuldigen) *op de aarde, en vermenigvuldigt op dezelve* (Gen. 9:7).

De mens blijft ingeschakeld bij de opdracht *vervult de aarde* en God heeft daarin ook van de eigen verantwoordelijkheid van de mens niets afgedaan. Het huwelijk is bewaard gebleven als de instelling van God, waarin twee mensen samen in een intieme eenheid van liefde kinderen mogen ontvangen. In elke gemeenschap ter wereld die enige orde kent, hoe vervreemd van God die gemeenschap verder moge zijn, zijn de begrippen 'huwelijk' en 'gezin' nog wel te herkennen als 'klein overblijfsel' uit de staat der rechtheid.

Het huwelijk kent een drieledig doel!; het huwelijksformulier noemt die doelstellingen „oorzaken waaróm” God het huwelijk heeft ingesteld:

- 1^e opdat de gehuwden elkaar bijstaan en helpen in de tijdelijke en eeuwige dingen;
- 2e opdat ze de kinderen (die ze krijgen zullen²) godvruchtig opvoeden;
- 3e opdat elk mens onkuisheid en boze lusten vermijden zal.

Het huwelijk houdt dus drie dingen in:

- 1) Een roeping voor iedere man ten opzichte van zijn eigen

vrouw, en omgekeerd. Man en vrouw moeten één zijn en elkaar liefde geven en trouw bewijzen. Het huwelijk verbindt twee mensen van onderscheiden geslacht, man en vrouw, aan elkáár. Dit staat als nummer één, niet omdat dit belangrijker is dan de volgende twee punten, maar omdat het de basis is. Het huwelijksgeluk is in de Bijbel nooit volstrekt afhankelijk gesteld van het krijgen van kinderen. De eis tot liefde en trouw blijft overeind, ook als er geen kinderen zijn.

- 2) Een roeping voor beide echtelieden tezámén, als éénheid, ten overstaan van de Heere. Zij moeten 'vruchtbaar' zijn – nakomelingschap is de bekroning van het huwelijk – en de aan hen toevertrouwde kinderen opvoeden. Het huwelijk verbindt dus het echtpaar als eenheid, als man en vrouw sámen, aan dienst voor het koninkrijk van God. Binnen het huwelijk vindt het echtpaar in wezen een roeping ten aanzien van de uitbreiding van Gods koninkrijk. Zij moeten in hun huwelijk 'hun' kinderen, die in Psalm 127:3 *een erfdeel des HEEREN*³ heten, opvoeden in de vreze des HEEREN. Deze als het ware vererende opdracht voor gehuwden is de zegen op het huwelijk: *Ziet, alzo zal zekerlijk die man gezegend worden, die de HEERE vreest.* (Ps. 128:4)

Juist door het gelóóf in Hem Die als met Zijn hand mensen bij elkaar gebracht heeft om tot één vlees te worden, zal de vruchtbaarheid en de kinderzegen ook werkelijk als een zegen ervaren worden. Wanneer gehuwden het mogen krijgen van kinderen niet willen zien als een zegen van de Verbondsgod, wijzen ze in zekere zin de Zegenáár af. Buiten de eenwording in het huwelijk is er in Gods Woord voor seksuele gemeenschap en voor nakomelingschap géén plaats. Bínnen het huwelijk zal juist ónvruchtbaarheid als een kruis beleefd kunnen worden.

- 3) Een middel tot bescherming van elk van beide echtelieden tegen zichzelf, ter beteugeling van de zondige lusten en begeerten; ter bescherming tegen hoererij, ter voorkoming dat 'de tempel Gods' geschonden wordt. *Zo iemand de tempel Gods schendt, dien zal God schenden* (dat is: die zal door God geschonden worden); *want de tempel Gods is heilig, welke gij zijt* (1 Kor. 3:17).

Het zal duidelijk zijn dat de laatstgenoemde 'oorzaak' pas van

toepassing is geworden na de zondeval.

Zoals het van den beginne geweest is, is het nog: binnen de bedding van het huwelijk kunnen het geestelijke en lichamelijke verschil, maar ook de eenheid van het tot-één-vlees-wor-den volledig tot hun recht komen en volledig functioneren. Binnen het huwelijk is de plaats waar „de een de ander trouw zal helpen en bijstaan in alle dingen die tot het tijdelijke en eeuwige leven behoren”. Samen zullen man en vrouw voor Gods aangezicht „in deze heilige staat heiliglijk met elkaar leven, elkaar trouw en geloof houdende in alle dingen, naar uitwijzen van het heilig Evangelie”, aldus het huwelijksformulier. En de kinderen in een huwelijk worden in Gods Woord duidelijk een 'geschenk' en een 'zegen' van God genoemd; een zegen waarvoor alleen binnen het huwelijk een plaats is en een zegen waaraan een opdracht is verbonden. In het oude Israël werd kinderloosheid, mede met het oog op de belofte van de komende Messias en in het licht van de opbouw van Gods Koninkrijk, als een oordeel gezien en ervaren. Het is de HEERE (let op de kapitale letters!), het is de Verbondsgod Die de baarmoeder opent en toesluit (Gen. 20:18). God wil, in de lijn van Zijn verbond, uit de kinderen der gelovigen Zijn kerk bouwen (Hand. 2:39).

In de kerkelijke gemeente belijden we daarom dat vanaf de eerste dag van het huwelijk het echtpaar open dient te staan voor de kinderzegen en bereid moet zijn de kinderzegen als zegen te ontvangen. Eigenlijk zou het altijd als een wonder beleefd moeten worden dat mensen kinderen krijgen en zodoende het menselijk geslacht voort mogen zetten.

Gelukkig zijn er veel echtparen die op een verantwoorde wijze voor Gods aangezicht met de vruchtbaarheid in hun huwelijk willen omgaan. Ze wensen hun leven in te richten naar Gods heilzame geboden en beschouwen het inderdaad als een zegen van de Heere wanneer het de Heere belijft door hen als echtpaar het menselijk geslacht te bouwen. Ze zijn door-drongen van de ernst van de opdracht dat zij de aan hen gegeven kinderen moeten (en mogen) grootbrengen „in de waarachtige kennis en vreze Gods, Hem ter eer en tot hun zaligheid” (huwelijksformulier).

II. Bijbels verantwoorde gezinsvorming in de praktijk van het

dagelijks leven

a. Ingrijpen verantwoord?

De bijbelse opdracht voor gehuwden is dus duidelijk. Vruchtbaarheid is een zegen, want God bouwt uit het natuurlijk zaad Zijn geestelijk koninkrijk. Maar betekent dit nu dat de mens zo maar moet heen leven en moet zien wat ervan komt? Nee, verre vandaar. „We doen maar en zien wel wat God ons geeft. Je krijgt wat voor je beschikt is.” Dat klinkt heel vroom en soms komt het ook wel welgemeend uit het hart van iemand, maar dikwijls klinkt de liefdeloosheid en zorgeloosheid erin door. Dan heeft deze houding meer weg van geloven in een noodlot en een dergelijke houding van fatalisme is puur heidens, god-loos.

De Heere Jezus zei: *Gij zult de Heere, uw God, liefhebben, uit geheel uw hart, en uit geheel uw ziel, en uit geheel uw kracht, en uit geheel uw verstand; en uw naaste als uzelf* (Luk. 10:27). De mens heeft ook zijn verstand te gebruiken, mits – en dat is de tegenkant – „dit verstand zijn hoogmoed heeft afgelegd en de nederige dienaar is geworden van het onpeilbaar verstand van God de Vader, de Almachtige, Schepper van hemel en aarde. Dat is niet minder dan een radicale bekering ook van het verstand”⁴.

In een harmonisch huwelijk wonen man en vrouw bij elkaar 'met verstand', d.w.z. met wezenlijke kennis van elkaar (zie ook IV d). In het huwelijk is er zeker plaats voor de seksuele begeerte, maar de seksuele begeerte mag niet overheersen.

Hoe moet een echtpaar in de omstandigheden van vandaag de dag ten aanzien van de bij de schepping gekregen opdracht tot gezinsvorming zijn leven inrichten om „in deze heilige staat heiliglijk met elkaar” te kunnen leven? Kan in dat kader het wegnemen van vruchtbaarheid en het beperken van de gezinsgrootte misschien soms ook nodig en geoorloofd zijn en kan daar zegen op rusten? Is er, en zo ja, wanneer is er, bij het nakomen van de roeping en bij het volvoeren van de opdracht van het huwelijk, plaats voor tijdelijk of blijvend wegnemen van de vruchtbaarheid? Waar en wanneer mogen in de christelijke hulpverlening anticonceptieve maatregelen

geadviseerd worden als men de bijbelse bedoelingen van het huwelijk voor ogen houdt? Kunnen wij daaromtrent regels vinden in Gods Woord? Dat zijn belangrijke vragen. Het zijn ook gevaarlijke vragen, want zélf-bepalen zit de mens in het bloed.

Zoals bij veel hedendaagse ethische vraagstukken biedt de Bijbel ook hier geen pasklaar antwoord op onze concrete vragen. Het woord 'gezinsvorming' staat niet in de concordantie. Gods Woord spreekt nergens over loskoppeling van geslachts-gemeenschap en voortplanting, op de manier zoals die tegenwoordig bijna algemeen aanvaard en gepropageerd wordt. Als de grootte van een gezin in Gods Woord al ter sprake komt, is dat alleen maar in positieve zin.

Vruchtbaarheid en conceptie (ontvangenis, bevruchting) zijn in de schepping vastgelegde eigenschappen van de mens; ze horen bij zijn natuur. Het – tijdelijk of blijvend – toepassen van anticonceptionele maatregelen betekent derhalve menselijk ingrijpen in de natuurlijke orde. En dat is heel wat. Een dergelijke ingreep betekent dat je op een heel bepaalde manier gaat 'heersen' over het natuurlijk gegeven der vruchtbaarheid. Het betekent dat je het anders maakt dan zoals God in de schepping heeft vastgelegd.

De mens is gesteld om de aarde te onderwerpen en te heersen over de schepping en dank zij de algemene genade is de mens tot veel in staat. De mens kan en mag vele sociale, technische en medische ingrepen verrichten zonder dat dit direct als zonde gezien moet worden. Dergelijke ingrepen kunnen tot nut van de mensheid zijn. Dergelijke ingrepen bestrijden bijvoorbeeld armoede, gebrek en leed (dat zijn gevolgen van de zonde) en er mag op zulk handelen soms kennelijk zegen rusten. Kan in die zin 'ingrijpen' in de vorm van het toepassen van anticonceptie óók nodig en geoorloofd zijn om nood, in dit geval binnen het huwelijk, te verlichten of te bestrijden?

Vanuit de ethiek bekeken zullen anticonceptieve maatregelen, het onvruchtbaar maken van het huwelijk, pas dan aan de orde kunnen komen, wanneer de in de schepping gegeven mogelijkheid dat er conceptie plaatsvindt, een ernstige belemmering wordt om te komen tot verwezenlijking van de doelstellingen

van het christelijk huwelijk zoals die eerder, onder I c, zijn genoemd. Dus pas dan wanneer de in het huwelijk geschonken vruchtbaarheid echtparen zou verhinderen om „in deze heilige staat heiliglijk met elkaar” te leven en „de kinderen godvruchtig op te voeden”. Het betekent, met andere woorden, dat er in de huwelijksituatie sprake moet zijn van wezenlijke nood, wil er plaats zijn voor anticonceptieve maatregelen.

We moeten te allen tijde beseffen dat de vruchtbaarheid tot het wezen van het huwelijk behoort en dat de Heere juist over de vruchtbaarheid Zijn zegen heeft beloofd. Wanneer men opzettelijk onvruchtbaarheid teweegbrengt, d.w.z. wanneer men anticonceptie toepast, verhindert men deze zegen. Deze handelwijze zal alleen dan bijbels-ethisch verantwoord kunnen zijn als een echtpaar anders onmogelijk op verantwoorde wijze aan de zojuist genoemde opdrachten en doelstellingen van het huwelijk uitvoering kan geven. Ethisch gezien mag een besluit tot anticonceptie in een harmonisch huwelijk dus *nóóit* 'zomaar' genomen worden. Altijd zal de scheppingsopdracht van God, het bijbels doel van het huwelijk, voor ogen moeten staan. Pas na ernstige overweging zal een besluit genomen kunnen worden. En het nemen van het besluit zal met een zekere mate van droefheid gepaard moeten gaan. Droefheid, omdat er door ziekte of anderszins een beperking is ontstaan ten opzichte van de 'normale', natuurlijke ontplooiing van de vruchtbaarheid, zoals God die in het huwelijk gegeven heeft. Anticonceptie dient te allen tijde beleefd te worden als een ingrijpend iets. Iets dat tegen de scheppingsordering van de Heere ingaat. De worsteling met vragen over gezinsvorming moet en mag daarom ook altijd in de eerste plaats een gebedszaak zijn en zal – met droeve verzoeking – aan de Heere voorgelegd kunnen worden: Heere, ik *kán* – vanwege mijn schuldige beperktheid, die door mijn zonden over mij gekomen is – niet *méér* opbrengen in het vervullen van Uw opdracht dan wat ik nu doe. U weet dat. U weet alle dingen. *Gij weet mijn weg, en hoe mijn wandel is; 'k wil niets daarvan voor U, mijn God, verhelen* (Ps. 119:84 ber).

In de eerste plaats mag de mens bij het gaan van de weg

door dit leven met al zijn vragen bij de Heere terecht, niet als rechthebbend of verdienend mens, maar wel op grond van geopenbaarde genade. Gehuwden mogen „in hun harten verzekerd zijn van de gewisse hulp van God” als er moeilijkheden zijn. En zó mag de mens in die omstandigheden ook zoeken of er geoorloofde middelen en wegen zijn.

b. Motieven om in te grijpen in de gezinsvorming

1. Onjuiste motieven

In brede kring wordt geboorteregeling of anticonceptief handelen tegenwoordig als de gewoonste zaak aanvaard en ook onder kerkelijke mensen is er veel belangstelling voor deze zaken. In de praktijk van de hulpverlening blijkt dat mensen dikwijls met vragen op dit gebied rondlopen.

In de huidige tijd hoort men nog wel eens de uitdrukking: Wij 'nemen' nu geen kinderen. En dan volgen allerlei redenen van hedonistische (hedonisme stelt het genot centraal) en sociale aard waarom men op dit moment of misschien wel voor altijd helemaal geen of misschien later nog eens een beperkt aantal kinderen wenst te aanvaarden. Dit is beslist een geheel onbijbels standpunt. Wie in zijn huwelijk kinderen afwijst, wijst een 'zegen' van God – en daarin God Zelf! – af. Bovendien is het zo dat men kinderen niet 'neemt' maar 'krijgt' van God. *Ziet, ik en de kinderen, die mij de HEERE gegeven heeft* (Jes. 8:18).

Een nogal eens aangedragen argument om in te grijpen in de gezinsvorming en tot geboortebeperving over te gaan is dat de aarde overbevolkt zou raken. Het antwoord daarop moet zijn dat God in Zijn Woord de mens louter bevel geeft om de aarde 'vol' te maken. De aarde *mág* vol worden en wat 'vol' precies is, behoeven wij ons niet af te vragen. Wat er zou moeten gebeuren als de aarde vol is, is een van de verborgen dingen die voor de Heere onze God zijn (Deut. 29:29). De belofte van God houdt méér in dan wat een mens beredeneren en berekenen kan.

Grote propaganda voor gezinsbeperving op geneeskundige, maatschappelijke en zedelijke gronden is in de tweede helft van de 19e eeuw gevoerd door de beweging van het Neomalthusianisme. Thomas

Robert Malthus (1766-1834), Brits staathuishoudkundige en grondlegger van deze stroming, geloofde dat de vermenigvuldiging van het menselijk geslacht zich in steeds sneller tempo zal voltrekken, zoals bijvoorbeeld de getallenreeks 2, 4, 8, 16, 32 enz. steeds grotere sprongen neemt. De voedselproductie zou echter alleen maar op gelijkmatige wijze kunnen groeien, zoals de getallenreeks 1, 2, 3, 4, 5 enz. gelijkmatig stijgende waarden vertoont. De Neo-Malthusianistische Liga propageerde geboorteremmende middelen en methoden. Het aantal geboorten zou verminderd moeten worden, omdat de uitbreiding van de voedselproductie nooit gelijke tred zou kunnen houden met de groei van de wereldbevolking. Malthus zelf zocht de oplossing daarin dat men zou afzien van een huwelijk of zou afzien van seksuele gemeenschap in het huwelijk. Malthus maakte echter grote denkfouten: voedselproductie is namelijk niet afhankelijk van het aantal mensen, maar van de productiewijze. De leer van Malthus werd ernstig bekritiseerd van allerlei kanten. Bovendien was deze leer in strijd met de kerkelijke huwelijks- en gezinsmoraal, wat ernstige protesten opriep. Later werden dezelfde gedachten op een wat andere wijze geformuleerd door de 'Neo-Malthusianen'.

In Nederland werd de Nieuw-Malthusiaanse Bond (NMB, ondertitel: Vereniging tot bewuste regeling van het kindertal) op 2 november 1881 opgericht. In 1946 werd de tijdens de Tweede Wereldoorlog opgeheven bond heropgericht onder de naam Nederlandse Vereniging voor Sexuele Hervorming (NVSH). De NVSH opende op vele plaatsen in ons land adviesbureaus, waar voorlichting werd gegeven en waar anticonceptionele middelen werden verstrekt om de kindertallen beperkt te houden.

Nog velerlei andere argumenten worden aangevoerd om de geboorte van kinderen tegen te houden. Enkele veel gehoorde zijn: ons huis is te klein; ons inkomen is te weinig; we willen eerst een paar jaren van elkaar genieten; we moeten eerst een paar jaar onze positie vastmaken enz. Al deze maatschappelijke en vaak hedonistische motieven kunnen echter niet gelden als bijbels verantwoorde redenen om de kinderzegen dan maar uit te stellen. Dat kan voor sommige mensen, in deze tijd, waarin luxe, genot en materialisme een grote rol spelen en waarin de maatschappelijke context voor het ontvangen van kinderen zo geheel anders is dan in de bijbelse tijden, wel eens moeilijk zijn, maar kan toch niet genoeg benadrukt worden.

2. *Bijbels verantwoorde motieven*

Wat zouden dan wel bijbels verantwoorde beweegredenen kunnen zijn om gezinsuitbreiding tegen te gaan? De brochure *Ethisch-methodische notities* betreffende de christelijke hulpverlening⁵ spreekt in dat verband over 'levensbedreigende' omstandigheden. Onder 'leven' wordt in deze notitie verstaan het tijdelijk leven, het leven op deze aarde. Als het leven, het kunnen voortbestaan dreigt gevaar te lopen, mag er over maatregelen gedacht worden.

'Levensbedreigend' in de zin van deze notities is dus iets anders dan wat het epicurisme (= genotzucht) daaronder verstaat. Iemand die het gezag van de Bijbel over zijn leven niet aanvaardt, zal zeggen: leven is genieten. Alles wat het genot uit het leven weghaalt of wat me niet zint, noem ik levensbedreigend, want het bedreigt de kwaliteit van mijn leven. Leven is voor mij alleen leven, als het voor mij plezierig leven is.

(Epicurisme, naar de wijsgeer Epicurus van Samus (342-270 v.Chr.), die genot en onverstoorbare gemoedsrust stelde als het hoogste goed op aarde.)

Wie probeert naar Gods gebod te leven, denkt zo niet. Die zoekt in zijn leven de wil van God te volbrengen. Maar dan kan het bijvoorbeeld toch zo zijn dat het leven van iemand om gezondheidsredenen zo kwetsbaar is, dat zwangerschap en gezinsuitbreiding levensbedreigend genoemd moeten worden. In een dergelijk geval is het niet geboden dat iemand toch leven in gevaar brengt om nieuw leven te verwekken en is het geoorloofd dat de mens met zijn verstand of rede – hij is een 'redelijk' wezen – naar wegen gaat zoeken om zo'n ongewenste of bedreigende toestand te voorkomen.

Vanzelfsprekend zal de volgende vraag dan zijn om nadere precisering welke gevallen of situaties dan in aanmerking komen. Alleen die, die werkelijk letterlijk tot de dóód (van moeder of kind) zullen leiden, zoals ongeneeslijke ziekten of met waarschijnlijkheid voorspelbare levensbedreigende complicaties? Of mag de waarschijnlijkheid van een gehandicapt voortbestaan ook een argument zijn om maatregelen te nemen? En hoe groot moet de waarschijnlijkheid van complicaties zijn? En mag je ook ziekten als chronische moeheid,

geringe spanningsboog door beperkte verstandelijke vermogens, ernstige psychiatrische ziekten (bijvoorbeeld zwangerschapspsychose) 'levensbedreigend' noemen, omdat ze de kwaliteit van het leven bedreigen? En zo kun je al gauw terecht komen op het bekende hellende vlak. Het zal duidelijk zijn dat op deze vragen niet een eenduidig antwoord te geven is en dat elke situatie apart beoordeeld dient te worden. Bij nadere analyse zal ook blijken dat in menige situatie er meer speelt dan alleen het punt van wel of niet nog meer kindertjes willen krijgen!

Duidelijk voorbeeld daarvan zijn en aparte aandacht verdienen de situaties waarin er geen sprake is van een harmonisch huwelijk, maar waar het huwelijk al onder spanning staat of reeds totaal ontworcht is. Juist in die situaties zal de kans op het geboren worden van kinderen nogal eens tot vragen leiden; is het niet van de man of de vrouw, dan wel van de hulpverlener. Soms zijn man en vrouw zo totaal uit elkaar gegroeid dat men elkaar alleen 'gebruikt' voor driftmatige beleving van 'seks' (= lust of zingenot). Van het met begrip, verstand en liefde in eenheid des vleses en des geestes bij elkaar wonen is geen sprake meer. Als men desondanks met elkaar seksuele gemeenschap heeft, is er wel kans op zwangerschap.

De 'wereld' heeft het er niet zo moeilijk mee om voor zulke ontworchte huwelijken een 'afdoende' oplossing aan te reiken, namelijk echtscheiding, maar in de christelijke kerk past deze oplossing niet. Door de betrokkenen zelf én ook door de hulpverlening zullen alle mogelijke pogingen in het werk gesteld moeten worden om de huwelijksseenheid te herstellen.

De vraag kan zich dan voordoen of anticonceptie dan – hopelijk tijdelijk – een middel kan en mag zijn om de ontworcht althans in zijn gevolgen te beperken. Het eigenlijke probleem voor de hulpverlener is: kan van dit disharmonisch huwelijk weer een harmonisch geheel gemaakt worden? Kan er weer een eenheid worden tussen twee bij wie nu van 'samen' geen sprake meer is. Geboorteregeling is daar niet het wezenlijke probleem. Anticonceptie heeft in dit soort gevallen een heel andere functie gekregen. Aan anticonceptieve maatregelen wordt slechts gedacht in het kader van de behandeling van een uitgebreide relatiestoornis. In wezen is de vraag om anticonceptie hier alleen maar een bijkomende vraag zolang de eenheid nog niet hersteld is. De ethische vraag is hier: Mag je proberen te voorkomen dat een kind geboren wordt in een verstoorde huwelijksrelatie en de dupe wordt van 'met onverstand' (in tegenstelling tot het 'met verstand') bij elkaar wonende en niet een eenheid vormende ouders?

Ethisch gezien past alleen totale onthouding van seksuele gemeenschap in deze situatie. Seksuele gemeenschap is geen middel tot herstel van een verstoorde relatie. Het is de 'bekroning' van een goede

(huwelijks)relatie. Als man en vrouw beide aanspreekbaar zijn op hun verantwoordelijkheid voor Gods aangezicht, dienen indringende gesprekken plaats te vinden. In gevallen van karakterstoornis, bijvoorbeeld door hersenbeschadiging ten gevolge van chronisch alcoholmisbruik, gevallen van psychopathie enz., kan het echter zo zijn dat het onmogelijk is om de eigen verantwoordelijkheid zelfs maar ter sprake te brengen. Dan gaat het belang van de derde 'partij', het kind – hoewel het er nog niet is – duidelijk meespelen (denk aan de opvoeding bijvoorbeeld). Een kind heeft tegenover zijn natuurlijke ouders als het ware een natuurlijk 'recht' (ook de *Ethisch-methodische notities* gebruiken het woord 'recht' in die zin) dat de ouders ervoor zorgen dat het kind geboren wordt in een goede huwelijkssituatie. En als de ouders, door omstandigheden zoals bovengenoemd, niet in staat zijn zo'n klimaat te bewerkstelligen, rijst de vraag: Is het dan ethisch verantwoord en daarom toelaatbaar om aan anticonceptie te denken? Het gaat om het belang van het eventuele kind. Mogen we hier spreken van een levensbedreigende toekomst voor het kind?

Van de kant van het echtpaar bekeken zal het wegnemen van de vruchtbaarheid uit dergelijke huwelijken, ethisch bezien, alleen overwogen mogen worden wanneer en zolang het huwelijk nog in stand blijft en er nog de mogelijkheid is dat de relatie zal verbeteren. Is er geen sprake meer van zicht op herstel van het huwelijk, dan is men met het toedienen van anticonceptionele middelen eigenlijk alleen maar bezig om in de verkeerde situatie toch het uitleven van de seksuele begeerten mogelijk te houden. En dan zou je dat uitleven, waarbij er geen enkel 'verstaan' is van de ander, bijna 'prostitutie binnen het huwelijk' kunnen noemen.

Ervaring in de hulpverlening leert dat er soms inderdaad geen ingang te vinden is om bij betreffenden ook maar op enigerlei wijze een facet van de persoonlijke en gezamenlijke verantwoordelijkheid van gehuwden tegenover God ter sprake te brengen. Ook lukt het in ernstig gestoorde relaties dikwijls slechts om met een van de beide betrokkenen een goede hulpverleningsrelatie op te bouwen. Die éne in zijn/haar leven bedreigde dan te beschermen tegen de omtrent zijn/haar gedrag onbenaderbare andere is dan helaas soms het enige wat men kan doen.

III. Voorbeelden van situaties die men in de praktijk kan tegenkomen

De persoonlijke argumentatie van echtparen om gezinsuitbreiding te verhinderen zal in de praktijk uiteraard zeer divers zijn.

Zoals in het begin van de inleiding al opgemerkt is: helaas

zal dikwijls aan de argumentatie in diepste wezen een modern, niet bijbels denk- en leefklimaat ten grondslag kunnen liggen. Een denk-klimaat waarin uiteindelijk niet Gods Woord maar het eigen 'ik' centraal staat ('We willen eerst nog beter aan elkaar wennen.' 'Ik ben nog niet toe aan kinderen.' 'Ik heb pas een huis gekocht.' enz.)

Toch mag men niet automatisch aannemen dat dit in alle gevallen zo is. Ook in deze tijd zijn er nog echtparen die naar Gods Woord begeren te leven, maar die toch zorgen hebben rondom de vruchtbaarheid van hun huwelijk en met vragen zitten.

We noemen hier een aantal voorbeelden van situaties waarmee men binnen het pastoraat te maken kan krijgen en waarin men als ambtsdrager geconfronteerd kan worden met vragen ten aanzien van verantwoorde gezinsvorming. Waarmee nog niet gezegd wil zijn dat in deze genoemde gevallen de ambtsdrager dan ook geacht mag worden met de aangevoerde gevoelens en argumenten in te stemmen, laat staan met het geoorloofd zijn van anticonceptie in dergelijke gevallen. Het zijn maar voorbeelden.

- Een echtpaar heeft enkele kinderen kort na elkaar gekregen en de moeder voelt zich uitgeput. Ze vindt het moeilijk om weer opnieuw zwanger te worden.
- Een echtpaar durft niets te doen om het krijgen van kinderen te voorkomen. Ze zeggen dat ze dit aan de Heere overlaten, maar iedere zwangerschap die zich aandient, is een teleurstelling. Ze verlangen helemaal niet naar een volgend kind; ieder volgend kind is weer een last erbij. Kinderzegen?
- Er zijn vier kinderen en eigenlijk is de verantwoordelijkheid al te groot, omdat de vader of moeder psychisch zwak is. Allerlei factoren spelen daarbij een rol.
- In een gezin is een gehandicapt kindje geboren en dit vraagt heel veel van de ouders en het gezin. De ouders vinden het onverantwoord als snel hierna weer een kind geboren zal worden.
- Er zijn geen bijzondere omstandigheden, maar de ouders ervaren dat ze de handen vol hebben aan het huidige kindertal.
- In een gezin is één ouder of zijn beide ouders drager van een

erfelijke afwijking, waardoor bij elke zwangerschap de kans groot is dat het geboren kindje ook gehandicapt zal zijn of worden. Ook kan er sprake zijn van erfelijke ziekten die 'een geslacht overslaan', maar bij kleinkinderen weer openbaar worden. Het gaat hier om zaken als doofheid, slechthoortigheid, epilepsie, bepaalde bloedziekten, spierziekten enz.

- De ouders hebben reeds een of meer gehandicapte kinderen en zwangerschap geeft daarom spanning. Zal het kindje gezond zijn?
- Een echtpaar heeft twee kinderen. Zij zouden graag nog meer kinderen krijgen, maar in de familie van elk van beiden komen veel erfelijke afwijkingen voor. Vijf maal voorafgaand aan en tussen de geboorten van de twee gezonde kinderen door zijn ze geconfronteerd met spontane abortus of de ontijdige geboorte van een niet-levensvatbare vrucht. De vrouw zegt de spanning van een zwangerschap met mogelijk een volgende teleurstelling niet meer aan te kunnen.
- Het is medisch vastgesteld dat een eventuele zwangerschap voor de moeder om medische reden (denkbaar zijn: bestaande lichamelijke of psychische ziekten, medicijngebruik enz.) een verhoogd risico op ernstige complicaties zou betekenen. Een goed voorbeeld hiervan is de vrouw die reeds vier malen een keizersnede heeft ondergaan. Er is volgens medici bij een volgende zwangerschap een grotere kans op ernstige complicaties, maar er is ook een kans dat het helemaal goed gaat.

Uiteraard zijn deze voorbeelden met vele andere uit te breiden. Nogmaals, duidelijk moet zijn dat de bovenstaande lijst met voorbeelden van situaties waarin zich vragen kunnen voordoen, niet mag worden gebruikt als lijst van situaties waarin anticonceptie dan ook altijd als vanzelfsprekend bijbels verantwoord is. Integendeel: in vele gevallen zullen andere oplossingen denkbaar zijn en meer voor de hand liggen. Ouders met 'de handen vol' bijvoorbeeld, zijn wellicht ethisch gezien beter geholpen met gezinshulp dan met gezinsbeperking.

Maar in al dit soort gevallen zal het zeer op zijn plaats zijn in alle ernst samen met het echtpaar na te gaan enerzijds wat op grond van de geopenbaarde wil van God van ons mag worden verwacht, en anderzijds tot welke maatregelen onze

menselijke beperkingen ons noodzaken. In het spanningsveld tussen deze twee zal steeds voor Gods aangezicht een afweziging gemaakt moeten worden. In de ene situatie zal dit tot geheel andere gevolgtrekkingen leiden dan in een andere. In alle gevallen zal het duidelijk moeten zijn dat er gewetensvol en eerbiedig rekening is gehouden met Gods inzettingen en met de eigen verantwoordelijkheid. In individuele gevallen kan het dan inderdaad zo zijn dat we van onze kant maar één mogelijkheid zien, namelijk dat er in dit geval wel maatregelen genomen moeten worden om een volgende zwangerschap te voorkomen.

IV. De pastorale begeleiding en het pastorale gesprek

Hoe nu in de praktijk pastoraal begeleiding te geven aan mensen die met vragen rond deze opdracht tot voortplanting worstelen? Een aantal zaken verdient in de gesprekken dan bijzondere aandacht.

a. Gods inzetting en de plicht van de ouders ten aanzien van de kinderzegen

Naar Gods Woord is het de HEERE, de Verbondsgod, Die de kinderzegen geeft of inhoudt. Bijvoorbeeld in Genesis 20:18 lezen we: *Want de HEERE had al de baarmoeders van het huis van Abimelech ganselijk toegesloten.*

De Bijbel vermeldt hier Gods Verbondsnaam HEERE. God heeft een heilige bedoeling met dat wat Hij geeft. Echtparen hebben bij hun huwelijksbevestiging erkend verstaan te hebben wat in het huwelijk „van Hem bevolen is en van zins en willens te zijn in deze heilige staat alzo te leven”. Daarbij hoort dat zij „hun kinderen (die zij krijgen zullen) in de waarachtige kennis en vrees Gods, Hem tot eer en tot hun zaligheid opvoeden zullen”. Hun is voorgehouden dat de huwelijkse staat „een inzetting van God is, die Hem behaagt, waarom Hij ook de getrouwden wil zegenen en hen bijstaan” (huwelijksformulier).

Dat de mens zich voortplanten mag en kinderen toevertrouwd

krijgt, staat in het teken van dienst aan God en aan (de uitbreiding van) Zijn Koninkrijk. Zie ook hierboven onder I c. Het belangrijkste voor ons moet dan ook eigenlijk niet zijn hoeveel kinderen we krijgen. Veel meer bepalend moet zijn dát we ze krijgen. En veel meer moet ons de vraag bezighouden hoe we met de ontvangen verantwoordelijkheid omgaan: hoe we de kinderen zullen ontvangen en hoe we ze zullen opvoeden. Hoe zien we onze verantwoordelijkheid in het licht van Gods Woord?

Juist op dit punt is het noodzakelijk de gave en opdracht van God (die de Bijbel een zegen noemt) en de verantwoordelijkheid van de mens dienaangaande in het licht van Gods leiding in ons leven in de juiste verhouding tot elkaar te zien. Dan zal openbaar komen hoe beperkt de mens door de zonde geworden is en hoe weinig hij van de opdracht terechtbrengt. In de pastorale begeleiding zal, ook als het over gezinsvorming gaat, met al deze aspecten, de opdracht van God, de verantwoordelijkheid van de mens en de (zondige) beperktheid, ja in diepste wezen wel onwil van de mens, rekening gehouden moeten en mogen worden en op zelfonderzoek aangedrongen. Op degene die meer zijn eigen boze lusten liefheeft dan Gods gebod, past zelfs de betiteling 'vijand van God' (Jak. 4:4)!

b. De grootte van het gezin

Hoe groot onze gezinnen dan zouden mogen / moeten worden, is een vraag die door de eeuwen heen al gesteld is, maar waar de Bijbel geen rechtstreeks antwoord op geeft. Vanuit de Bijbel is het optimale kindertal voor een bepaald gezin niet aan te geven. Uit de Bijbel zijn ook geen bewijsgronden aan te voeren dat het voor een goede opvoeding van de kinderen noodzakelijk is om ervoor te zorgen dat het gezin niet te groot wordt. Daarentegen zijn er wel teksten waaruit duidelijk blijkt dat, onder voorwaarde van een biddend leven, het krijgen van een groot gezin als een zegen mag worden gezien. En in de praktijk blijkt dat, in het kader van de opvoeding tot mensen die rekening weten te houden met hun naaste (tweede tafel der Wet!), kinderen uit grotere gezinnen vaak gunstig

afsteken bij kinderen uit kleine gezinnen. Daarom heeft het geen zin om op deze vraag een exact antwoord te zoeken. Redenen om toch tot actieve beperking te besluiten zullen altijd uit de omstandigheden afgeleid moeten worden en de omstandigheden zijn in elk geval weer anders. Het is niet mogelijk bindende uitspraken te doen bij welke gezinsgrootte beperking van de vruchtbaarheid in aanmerking zou moeten of mogen gaan komen.

De kerkelijke gemeenschap en de ambtsdragers als vertegenwoordigende de kerk dienen zich dan ook nooit tot bindende algemene uitspraken te laten verleiden.

c. *Persoonlijke draagkracht*

De eis van Gods Wet is duidelijk en die eis luidt voor ieder mens gelijk. Geen mens kan nog – in eigen kracht – aan de eis van Gods Wet voldoen. Maar de Heere kent ook onze zwakheden. Hij weet ook dat de ene mens sterker is dan de andere en dat een mens in de ene omstandigheid meer aan kan dan in de andere. De Heere is barmhartig. Hij wil Helper zijn in alle nood en de mens mag dan ook al zijn nood aan Hem voorleggen. In de pastorale begeleiding mag derhalve ook in elk individueel geval met de bijzondere omstandigheden en mogelijkheden van die individuele mens (c.q. van dat echtpaar of dat gezin) rekening gehouden worden.

Er kunnen in een gezin tijdelijke of blijvende omstandigheden zijn waardoor een volgende zwangerschap en geboorte naar menselijke verwachting zodanige gevolgen zullen kunnen hebben dat die zwangerschap zeer bezwaarlijk of zelfs absoluut ongewenst is. In II b zijn ze 'levensbedreigende' omstandigheden genoemd. Dan mag er inderdaad rekening gehouden worden met de (verwachte) draagkracht en draaglast bij een volgende zwangerschap, want de mens behoeft zich niet in gevaar te begeven. Niet iedereen kan op elk moment een groot kindertal aan.

Het moet echter altijd gaan om een persoonlijke afweging, die in gezamenlijkheid *door het echtpaar* in die bepaalde situatie voor het aangezicht van de Heere gemaakt moet worden. Het gaat over de manier van gehoorzaam zijn aan Zijn opdracht,

zoals Hij die in de schepping heeft vastgelegd en aan de mens (reeds in de staat der rechttheid) gegeven heeft.

En weer zij opgemerkt: een voorzichtige opstelling is hierbij voor de ambtsdrager geboden. Nog eens zij gewezen op wat in de inleiding al is gesteld: in de denkwereld van nu, die ook over onze gemeenten heengolft, neemt eigenliefde vaak een belangrijker plaats in in het denkleven dan gehoorzaamheid en dienst aan de Heere.

Bijbels-ethisch gezien is het nodig dat de ambtsdrager onjuiste motieven eerlijk en goed analyseert. Hebben we er wel oog voor dat kinderen krijgen en opvoeden dienst aan de Heere is? Bedenken we wel de drievoudige toezegging van Gods hulp en bijstand zoals genoemd aan het begin van het huwelijksformulier? Houden we wel van kinderen? Hebben we onze inzet en tijd en geld er wel voor over? Wil ik mijn opleiding er wel voor opzij zetten? enz.

De plicht van de ambtsdrager is om bij de afwegingen een kerkelijke handreiking te bieden. Daarbij zal het mooie van een leven in afhankelijkheid van „God, Die helpt in nood” benadrukt worden; een samen-leven voor Zijn aangezicht in dienende, opofferingsgezinde liefde en eenheid.

En nóóit mag de oplossing in een individueel geval tot een algemene stelregel voor alle gevallen worden. Wat voor de een maximaal haalbaar is, mag niet zonder meer voor de ander tot een acceptabele limiet verklaard worden. Bij monde van Jeremia waarschuwt de Heere ons: *Arglistig is het hart, meer dan enig ding, ja, dodelijk is het, wie zal het kennen? Ik, de HEERE, doorgrond het hart, en proef de nieren* (Jer. 17:9).

Als het goed is, zullen wij dat ook belijden. Helaas, maar al te snel gebeurt het toch dat in onze overwegingen gemakzucht, verlangen naar luxe en egoïsme mede een rol spelen. Als we heel eerlijk zijn, moeten we misschien wel zeggen: een alles overheersende rol spelen. Daar moeten we ernstig op bedacht zijn, waarschuwt ons God. En ook angst of gebrek aan vertrouwen kunnen tot verkeerde inschatting of beslissing leiden.

Laat de noodsituatie toch duidelijk en werkelijk nood (en daarom uitzondering) zijn.

d. Een verantwoordelijkheid van de gehuwden

Door de vorderingen van de wetenschap is het voor de mens steeds gemakkelijker geworden zelf in het voortplantingsproces naar believen 'bij te sturen' en zodoende de lasten en moeiten van het hebben van een naar eigen inzicht te groot gezin minder te maken. Dan kiest men wel de lusten, maar niet de lasten. Naarmate dit laatste in de wereld rondom ons heen ook werkelijk gedaan wordt, zal de spanning om van die mogelijkheden geen gebruik te maken als des te drukkender ervaren kunnen worden. In de bijbelse tijden was er voor een echtpaar dat geen gezinsuitbreiding wenste, geen andere keuzemogelijkheid dan zich van seksuele gemeenschap te onthouden. Naarmate de wetenschap gevorderd is en er een groot scala aan mogelijkheden geboden wordt, is het voor velen moeilijker geworden om tot een verantwoorde keuze en beslissing te komen. De gewetensnood is toegenomen en daardoor is de smart vermeerderd. Hoe waar is ook in dezen het woord van de Prediker: *Want in veel wijsheid is veel verdriet; en die wetenschap vermeerdert, vermeerdert smart* (Pred. 1:18).

Anderzijds realiseren gewetensvolle echtparen, die vanuit een bijbels positieve gezindheid een gezin willen vormen, zich ook dat bij een geregelde seksuele omgang en een gemiddelde vruchtbare periode van de vrouw er vele kinderen geboren zouden kunnen worden. Zoveel dat dit de draagkracht van veel echtparen te boven zou gaan.

In oude tijden was het potentiële kindertal lager door het feit dat intensief borstvoeding gegeven werd. Want zolang de moeder borstvoeding geeft, is haar vruchtbaarheid verminderd. Bovendien was de kindersterfte veel hoger.

Men neemt algemeen aan dat de zoogperiode vroeger wel tot drie jaren uitgestrekt werd. Aäron en Mozes scheelden drie jaren in leeftijd (Ex. 7:7) en in het apocriefe boek 2 Makkabeën 7:27^b zegt een moeder tegen haar (zevende en) jongste zoon, slachtoffer van Antiochus' wreedheden: *Mijn zoon, ontferm u over mij, die u negen maanden in mijn lichaam gedragen, en u drie jaren gezoogd heb, en die u opgevoed, en u tot deze ouderdom gebracht, en de moeite van uw opvoeding gedragen heb.*

Bij de huidige stand van medische kennis en bij geschonken gezondheid en vruchtbaarheid, welvaart en goede sociale voorzieningen moeten twee jonge mensen die op ongeveer

20-jarige leeftijd trouwen, nu biologisch toch al snel in staat geacht worden om circa 20 à 25 kinderen te verwekken. Dit roept vragen op. Hier ligt de spanning tussen het doel en de vermogens van de mens die God in de schepping gelegd heeft, Zijn scheppingsordinantie, en de verantwoordelijkheid van de mens.

Er wordt wel eens gewezen op wat we lezen in het Oude Testament, namelijk dat de Heere in een sabbatsjaar zelfs de akkers een periode van rust gunde. Deze tekst over sabbatsjaren voor de akker (Lev. 25) heeft echter niets te maken met beperking van de vruchtbaarheid van de mens. De Heere liet op het ongebouwde land juist vanzelf voldoende groeien. *Wat van zelf van uw oogst zal gewassen zijn, zult gij niet inoogsten, en de druiven uwer afzondering zult gij niet afsnijden; het zal een jaar der ruste voor het land zijn. En de inkomst van de sabbat des lands zal voor u tot spijsje zijn, voor u, en voor uw knecht, en voor uw dienstmaagd, en voor uw dagloner, en voor uw bijwoner, die bij u als vreemdelingen verkeren* (Lev. 25:5-6). Kanttekening 7 zegt hierbij: „inkomst”: „dat is, de vruchten, die in dat zevende jaar op het ongebouwde land vanzelf, door de zegen des Heeren voortkomen zullen, en door de eigenaar niet, als naar gewoonte, in de schuren en kelders moesten ingezameld zijn.”

Sabbatsjaren waren bedoeld opdat het volk Israël zich zou inleven dat het door de Heere bevrijd was uit de dienstbaarheid en opdat het zich steeds afhankelijk zou weten van 's Heeren (nooit teleurstellende!) zorg.

In dit verband wordt ook verwezen naar wat we lezen in de zendbrief van de apostel Petrus: *Gij mannen, insgelijks, woont bij haar met verstand, aan het vrouwelijke vat, als het zwakste, eer gevende, als die ook mede-erfgenamen der genade des levens met haar zijt; opdat uw gebeden niet verhinderd worden* (1 Petr. 3:7).

Daarbij moet wel bedacht worden dat deze tekst in directe zin niet is bedoeld als reglement voor het seksuele leven. Deze tekst staat in het kader van de navolging van Christus. Het in het Grieks gebruikte woord voor 'verstand' duidt op diepe innerlijke kennis hebben van elkaar. Het 'met verstand bij elkaar wonen' betekent dat man en vrouw elkaar door en door lichamelijk, maar ook geestelijk moeten kennen en een totale eenheid moeten vormen. Dat er geen 'roofbouw' op het lichaam (en de geest) van met name de vrouw gepleegd mag worden, is slechts een van de vele facetten daarvan. Voor het niet verhinderd worden van de gebeden moeten nog veel

meer en andere zaken recht liggen.

Kortom: bij de Heere vandaan is vruchtbaarheid gegeven als een zegen en opdracht. Maatregelen ter 'beperking' van die zegen en van die opdracht komen voor verantwoordelijkheid van de mens.

e. *Pastoraat vraagt de nodige voorzichtigheid*

In de Bijbel vinden we dus geen enkele aanwijzing om vruchtbaarheid te beperken. Betekent dit dat elke gedachte aan beperking zondig is? Of is het juist zo dat de (zondige) beperktheid van de mens argument genoeg is om in de pastorale begeleiding dan zonder meer de norm maar wat lager te stellen en te trachten allerlei situaties te bedenken en vast te leggen waarin enige clementie verantwoord is? Geen van beide.

Wel is een vermaan tot grote voorzichtigheid hier op zijn plaats. Uit de praktijk weten we dat de mens bij het bepalen van zijn levenskoers maar al te geneigd is om de wet wat terzijde te schuiven, uitzonderingen tot norm te verheffen en zich op ongerechtigde gronden achter Gods barmhartigheid te verschuilen. *Het gedichtsel van 's mensen hart is boos van zijn jeugd aan* (Gen. 8:21). En maar al te gauw interpreteert de mens alles naar zichzelf toe.

Wat in bepaalde situaties toegelaten is, mag zeker niet als algemene regel gesteld worden. Mensen maken van een uitzondering echter wel veel te snel en gemakkelijk een algemene regel.

Het is natuurlijk wel belangrijk voor de ambtsdrager om te bedenken dat men de zaken niet mag omkeren. Wanneer er in een huwelijk plotseling of onverwachts jarenlang géén geboorte (meer) plaatsvindt, mag men er in de pastorale relatie niet automatisch vanuit gaan dat het echtpaar dat dan wel bewust zo gewild en gestuurd zal hebben. Er kan ook onuitgesproken verdriet bestaan over het plotseling uitblijven van verdere kinderzegen.

En in een huwelijk waar kind na kind geboren wordt, mag men er niet automatisch vanuit gaan dat in dat huwelijk de liefde heerst en het echtpaar altijd op goede en vrome wijze

naar 'zegen' uitziet. Er kan ook sprake zijn van onverantwoordelijk 'maar raak' leven, zonder dat men oog heeft gehad voor elkaars belang en welzijn.

Daarom mag de ambtsdrager in het gesprek niet uitgaan van veronderstellingen, maar moet hij altijd peilen naar de beweegredenen.

f. Mogelijkheden om gezinsuitbreiding te voorkomen en misbruik van die mogelijkheden

Door de ontwikkeling van de modernere anticonceptiemiddelen en -methoden is het mogelijk gemaakt seksuele omgang en vruchtbaarheid van elkaar los te koppelen en zo de grootte van het gezin gemakkelijker in de hand te houden.

Helaas moeten we vaststellen dat door de komst van deze middelen ook de manier waarop mensen in hun persoonlijk leven omgaan met vruchtbaarheid en gezinsvorming ingrijpend is gewijzigd. Door velen in de wereld om ons heen is de seksuele omgang geheel losgemaakt van de verantwoordelijkheid ten opzicht van de gevolgen die de Heere in Zijn schepping aan de seksuele omgang verbonden had. Dit heeft in de wereld geleid tot allerlei zondige uitspattingen en losbandigheden. Maar ook binnen de kerk zijn er echtparen die zich door deze mogelijkheden laten meeslepen en die zich in hun overwegingen niet (meer) laten leiden door de Bijbel, doch door allerlei ik-gerichte motieven. Mensen bij wie de seksualiteit een geheel eigen plaats heeft gekregen, los van al het andere; mensen bij wie alleen het genot nog telt. (Een ander artikel in deze bundel geeft een bijbelse visie op seksualiteit.)

Bovendien moeten we ons afvragen of in die gevallen waarin we ingrijpen geoorloofd achten, de mogelijkheden die er zijn, in ethisch opzicht alle gelijkwaardig zijn. Sommige methoden maken het bijvoorbeeld mogelijk dat een van de twee uit een huwelijk een maatregel treft zonder dat de ander in de besluitvorming betrokken is en dat mag nimmer zo zijn.

En weer dient gezegd te worden: wanneer het na diepgaande bezinning over de vraag óf tot ingrijpen besloten moet worden, toch komt tot een gesprek over een te kiezen methode, mag dat niet beperkt blijven tot een gesprek over deze stoffe-

lijke zaken aan de hand van het woord van God, maar is het belangrijk ook deze zaken in het gebed te brengen. Het gebed dient een belangrijke plaats te hebben in het persoonlijk leven van echtparen, maar zeker ook in het ambtelijk gesprek met echtparen. Gebed en 'verstand' sluiten elkaar niet uit, maar horen bij elkaar. De apostel Petrus noemt ze immers in 1 Petrus 3:7 beide in één zin als hij zegt: *Gij mannen, (...) woont bij haar met verstand (...), opdat uw gebeden niet verhinderd worden.*

V. Methoden en middelen om gezinsuitbreiding te voorkomen

Voor het ontstaan van nieuw leven is het nodig dat een zaadcel en een eicel elkaar ontmoeten en versmelten en dat de bevruchte eicel zich vervolgens in de baarmoeder van het moederlichaam nestelt. Bij de man in de geslachtsrijpe leeftijd zijn in gezonde omstandigheden altijd fertiele (=in staat tot bevruchten) zaadcellen aanwezig; bij de vrouw komt slechts periodiek een bevruchtbare cel los. Het voorkomen van nieuwe geboorten kan langs twee wegen bereikt worden:

- A. de ontmoeting van zaadcel en eicel verhinderen
- B. het rijpen van geslachtscellen (tijdelijk of blijvend) verhinderen.

Een andere in ons land toegepaste methode om gezinsuitbreiding te voorkomen is:

- C. de innesteling of het voortbestaan van een (dan inmiddels wel bevruchte) eicel tegengaan.

Deze paragraaf biedt een zakelijke opsomming van methoden, los van de ethiek. In de volgende paragraaf wordt ingegaan op de ethiek van alle methoden.

ad A. Methoden die de ontmoeting van zaadcel en eicel verhinderen

A1 Seksuele onthouding

Bij onthouding van seksuele gemeenschap vindt er uiteraard geen bevruchting plaats. Er wordt ook geen gebruik gemaakt

van enig kunstmatig middel. Men spreekt daarom wel van 'natuurlijke' methoden.

We onderscheiden drie manieren van onthouding:

a. totale onthouding

Bij totale onthouding van gemeenschap kan er uiteraard geen zwangerschap ontstaan. In een gezonde relatie levert deze methode echter veel spanningen op, zowel wat betreft de relatie, alsook lichamelijk bij ieder van de echtelieden. De praktijk wijst uit dat het 'totale' van deze methode dan ook niet lang volgehouden kan worden.

b. periodieke onthouding

Veel vaker wordt dan ook gebruik gemaakt van periodieke onthouding van gemeenschap. Men onthoudt zich dan welbewust van seksuele omgang met elkaar tijdens de vruchtbare perioden. De moeilijkheid bij deze methode is dat de vruchtbare periode van de vrouw alleen maar gemakkelijk en redelijk betrouwbaar vast te stellen is wanneer de vrouw een regelmatige menstratiecyclus heeft.

Er zijn diverse methoden om het moment van de eisprong zo goed mogelijk vast te stellen c.q. te omzeilen. Het simpelste is de kalendermethode. Iets meer nauwkeurigheid is te bereiken door het meten van de lichaamstemperatuur van de vrouw (deze stijgt iets tijdens de eisprong), door het bestuderen van het slijm van de vrouw of het testen van de urine. Er zijn apparaatjes te koop die al deze gegevens meten, combineren, en de mate van vruchtbaarheid weergeven.

c. gedeeltelijke onthouding

Verder wordt ook nog de 'gedeeltelijke' onthouding toegepast, d.w.z. de gemeenschap wordt onderbroken vóórdat zaadlozing heeft plaatsgevonden (coïtus interruptus).

Periodieke onthouding en gedeeltelijke onthouding zijn, als methode om zwangerschap te voorkomen, slechts matig betrouwbaar: het aantal dagen dat de vruchtbaarheid van de vrouw aanwezig is, zowel als de overlevingstijd van het zaad van de man, blijken soms veel meer te zijn dan altijd werd

aangenomen. Verder bevinden zich in het zogenaamde 'voorvocht' van de man soms al zaadcellen, waardoor bevruchting kan plaatsvinden zonder dat er van een echte zaadlozing sprake geweest is. Ook de aanwezigheid van mannelijk zaad op de huid rondom de ingang van de vrouw kan – zij het in uitzonderlijke gevallen – al leiden tot zwangerschap.

A2 Toepassing van een barrière-middel

Door gebruik te maken van een barrière-middel hoopt men dat zaadcel en eicel elkaar niet zullen ontmoeten.

Het bekendste middel is het condoom. Een condoom is een kunststof hoesje, door de man te gebruiken, om intrede van het zaad bij de vrouw te voorkomen. Ook bestaat een vrouwencondoom, dat ingebracht wordt door de vrouw. Als extra toevoeging wordt een zaad-dodende pasta gebruikt. Van deze hulpmiddelen wordt veel gebruikt gemaakt, maar door onnauwkeurige toepassing of technische mankementen is ook deze methode niet zo betrouwbaar, medisch gezien.

A3 Sterilisatie

Bij chirurgische sterilisatie worden de zaadleiters van de man of de eileiders van de vrouw dusdanig beschadigd dat de doorgang voor de mannelijke zaadcel of de vrouwelijke eicel reeds in het lichaam afgesloten is. De vruchtbaarheid van de behandelde persoon verdwijnt daardoor voorgoed. De zaad- of eicelproducerende organen zelf worden niet beschadigd of weggenomen en blijven wel functioneren. Hoewel soms hersteloperaties gelukken, moet ervan uitgegaan worden dat zowel bij de man als bij de vrouw de genoemde ingrepen onomkeerbaar zijn, dus dat de teweeggebrachte onvruchtbaarheid definitief is.

Bij de man worden na de ingreep de zaadcellen die geproduceerd blijven worden, door het afweersysteem van het lichaam afgebroken. Welke gevolgen dit heeft in het lichaam van de man, is nog niet helemaal duidelijk. Bij de vrouw gaat de eicel op natuurlijke wijze te gronde.

Nieuw is de methode waarbij kunststof of metalen plugjes vanuit de baarmoeder in de eileiders geplaatst worden. Narcose is dan voor de vrouw niet meer nodig.

De betrouwbaarheid van sterilisatie is, medisch gezien, groot.

ad B *Methoden die het rijpen van geslachtscellen verhinderen (hormonale middelen)*

Bij de vrouw kan door toediening van hormonale middelen het rijpen van eicellen gestopt worden. De vrouw is dan niet vruchtbaar meer. In een zeer klein aantal gevallen komt het voor dat er toch nog een eisprong optreedt. De eicel, die dan mogelijkwijze onbedoeld bevrucht raakt, gaat alsnog te gronde, omdat door de hormonen ook het baarmoederslijmvlies niet geschikt is voor het jonge leven.

Voor de vrouw bestaat dus 'de pil'. De bekendste vorm van 'de pil' is een dagelijks in te nemen tabletje. Er bestaan ook andere vormen: de werkzame stof kan ook toegediend worden per pleister, via een ringetje gevuld met hormoon dat inwendig geplaatst wordt bij de vrouw of via een hormoonhoudend staafje, dat onderhuids ingebracht wordt in de bovenarm. Tenslotte bestaat er nog de 'prikpil': het hormonale middel wordt per injectie toegediend, waardoor de baarmoeder ondoorgankelijk wordt voor zaadcellen en de eisprong wordt onderdrukt. Bij toediening van dit soort hormonale middelen dienen uiteraard niet alleen de ethische aspecten, maar ook allerlei medische aspecten in aanmerking genomen te worden. 'De pil' kent, net als alle geneesmiddelen, ook een aantal bijwerkingen en medische contra-indicaties (zowel lichamelijke als psychische).

Voor de man is er nog geen hormoon in de vorm van een 'pil' verkrijgbaar.

Deze middelen zijn dus – wat de werkwijze betreft – zeer betrouwbare middelen om zwangerschap te voorkomen. Staken van het gebruik van deze middelen herstelt gewoonlijk de vruchtbaarheid.

'De pil' is in de jaren '60 van de vorige eeuw aanvankelijk ontwikkeld als geneesmiddel tegen verstoringen van de maandelijkse cyclus van de vrouw. Voor deze indicatie wordt dit medicament, omdat het zo effectief is, dan ook nog steeds veel als geneesmiddel gebruikt. Het anticonceptieve effect was aanvankelijk een 'bijwerking' van dit middel. Juist vanwege deze 'bijwerking' werd het middel erg populair: de weg tot geboortebeperving, maar ook tot 'vrijblijvende'

seksuele contacten, zowel in als buiten het huwelijk, was daarmee geopend. Zo verwierf dit medicament al snel bekendheid als 'de pil'. 'De pil' werd een ethisch zwaar beladen begrip en de komst van 'de pil' heeft in belangrijke mate mede geleid tot de huidige ontsporing van de seksuele moraal.

ad C Methoden die het voortbestaan van een bevruchte eicel verhinderen

Volledigheidshalve worden ook nog een aantal andere methoden – hoe verwerpelijk die ook zijn – hier genoemd omdat ze in ons land wel toegepast worden. Ook aan 'onze' mensen zullen deze methoden dus ongetwijfeld wel eens aangeboden worden en aan ambtsdragers kunnen er vragen over gesteld worden.

C 1 Het spiraaltje

Het spiraaltje, vanouds koperhoudend, is een met koperdraad omwikkeld kunststof staafje, dat in de baarmoeder wordt geplaatst. Het verhindert de innesteling van de bevruchte eicel in het baarmoederslijmvlies. Nieuw leven wordt zodoende in de kiem gedood en afgestoten.

Sinds enkele jaren bestaan er ook met hormoon gevulde spiraaltjes. Deze verhinderen de innesteling van de bevruchte (!) eicel. Ook hadden ze de pretentie dat ze de baarmoeder ondoorgankelijk zouden maken voor de zaadcellen en dat ze de eisprong beletten. Nauwkeuriger wetenschappelijk onderzoek heeft uitgewezen dat deze laatste pretenties niet waargemaakt worden.

Voor alle typen spiraaltjes geldt dus dat ze een leven in de kiem doden en afdrijven.

C 2 De morning-after-pil

Het toedienen van de zgn. 'morning-after-pil' betekent dat men de vrouw, zo kort mogelijk na de seksuele omgang, een dusdanige hoeveelheid hormonen te slikken geeft dat daardoor het slijmvlies van de baarmoeder ongeschikt is om nieuw leven te ontvangen. Bevruchting van de eicel door de zaadcel wordt niet voorkomen, maar wel wordt daarna de innesteling verhinderd, waardoor het mogelijk ontstane nieuwe leven wordt afgedreven.

Dit 'achteraf' middel wordt nogal eens toegepast na ongewenst

seksueel contact, zoals bij een aanranding.

(Gelukkig komt een zwangerschap na aanranding hoogst zelden voor, maar wat meer weegt, is dat eventueel nieuw ontstaan leven bescherming verdient en behoeft. Bovendien kan en mag het doden van nieuw leven nooit de plaats van troost en liefde innemen, die nodig zijn voor de vrouw of het meisje dat op zo'n vreselijke wijze is misbruikt. Wel dient er oog te zijn voor een goede begeleiding van degene wier leven zo abrupt verandert.)

C 3 Het afdrijven van de ongeboren vrucht = abortus provocatus.

Aborteren wordt in Nederland van overheidswege gelukkig niet afgedwongen om gezinsvorming de gewenste gestalte te geven (zoals men dat in Oostbloklanden en in China wel deed of nog doet). Maar ongewenste zwangerschappen tot in een ver stadium van ontwikkeling van de vrucht worden in de abortusklinieken, die er helaas ook in ons land zijn, beëindigd door het kind geforceerd uit de baarmoeder te verwijderen. Abortus is moord op een kind in de baarmoeder.

VI Ethiek van de genoemde methoden en middelen

ad A 1 Onthouding

De toepassing van onthouding in het huwelijk gebeurt met betrokkenheid en medeweten van man en vrouw beiden. Bij geslaagde toepassing van deze methoden is er geen nieuw leven ontstaan en kan er dus ook geen sprake zijn van het doden van nieuw leven. Vanuit de ethiek bekeken kan onthouding dus, indien geïndiceerd, als methode toelaatbaar geacht worden.

Er zijn wel een aantal aspecten waarmee rekening gehouden dient te worden.

ad A1 a en b.

Totale onthouding – zo leert de praktijk – is door bijna niemand op te brengen en leidt dikwijls tot ongewenste spanningen en fantasieën. Over langere tijd volgehouden onthouding

van seksuele gemeenschap spreekt de apostel Paulus in 1 Korinthe 7:5. Hij koppelt het aan enkele voorwaarden en voegt er een beperking en een speciaal doel aan toe. *Onttrekt u elkander niet, tenzij dan met beider toestemming voor een tijd, opdat gij u tot vasten en bidden moogt verledigen* (1 Kor. 7:5).

Het 'onttrekt u elkander niet', in de grondtaal *mè apostereite allèloes*, betekent letterlijk: berooft elkaar niet van elkaar.

Onduidelijk is of de apostel dit spreekt met het oog op het onderwerp van dit artikel, of dat hij doelt op het niet afgeleid worden door lichamelijke begeerten in tijden van persoonlijke of staatkundige nood. De tijd die beschikbaar wordt, moet dan immers gevuld zijn met bidden en vasten.

Op grond van deze tekst wordt periodieke onthouding beschouwd als een geoorloofde methode is, mits het dan ook inderdaad voor een bepaalde tijd is. Periodieke onthouding is zeker een manier om in liefde verstandig, begripvol, behoedzaam en sparend met elkaar om te gaan.

De stichting N.F.P. (Natural Family Planning) propageert deze methode en ziet deze manier als een in de schepping gegeven mogelijkheid die daarom voor een christen zonder meer te gebruiken is. Aan de vragen die op andere plaatsen in dit hoofdstuk naar voren komen, wordt dan voorbijgegaan.

ad A1 c

Coïtus interruptus is een manier waarbij de 'onthouding' maar zeer ten dele is. Men probeert daad en gevolgen van elkaar los te koppelen. Men hoopt de gevolgen te voorkomen, terwijl men toch niet bereid is de 'lust' achterwege te laten. Deze methode staat derhalve ethisch gezien minder hoog dan de hierboven genoemde.

Coïtus interruptus wordt vaak ten onrechte onanie genoemd en verward met de zonde die Onan bedreef.

Wat betreft de reden waarom Onan gestraft werd met de dood: dat was niet om de coïtus interruptus, maar vanwege het feit dat hij weigerde om het gebod des Heeren te gehoorzamen, namelijk om een zwagerhuwelijk aan te gaan (zie Gen. 38:8-10).

ad A2 Barrièremiddelen

Bij het gebruik van barrièremiddelen laat men, evenals bij coïtus interruptus, het genieten van de geslachtsdaad doorgaan en bedoelt men alleen de gevolgen te voorkomen. Daad en mogelijk gevolg worden van elkaar losgekoppeld. Bij het hanteren van hulpmiddelen bestaat de kans dat men door de precisie die vereist is, al te zeer op de hoedanigheid van het eigen lichaam betrokken raakt; seksuele bevrediging is het enige doel. Het kan een gewetensvraag worden in de zin van: „wel de lusten, niet de lasten?”

ad A3 Sterilisatie

Sterilisatie van man of vrouw is een radicale ingreep, waarbij operatief iets in het lichaam beschadigd wordt. Ethisch gezien is het niet geoorloofd het lichaam te kwetsen. Een gezond lichaam mogen we niet stuk maken.

Maar doet aan de Heere Jezus Christus, en verzorgt het vlees niet tot begeerlijkheden (Rom. 13:14).

„Dat ik mijn naaste noch met gedachten, noch met woorden of enig gebaar, veel minder met de daad, door mijzelfen of door anderen ontere, hate, kwetse of dode; maar dat ik alle wraakgierigheid aflegge; ook mijzelfen niet kwetse of moedwilliglijk in enig gevaar begeve” (antw. 105 H.C.).

Ingrepen aan het lichaam mogen slechts op dwingende medische indicatie geschieden. Dit geldt voor elke ingreep, dus ook voor sterilisatie. 'Medische indicatie' betekent voor ons: vanwege ernstige somatische of psychiatrische redenen, waarbij het leven van de betreffende patiënt in gevaar zou komen. Psycho-sociale overwegingen vallen hier dus duidelijk niet onder. Ook prof. Velema is deze mening toegedaan. Hij schrijft: „Men heeft niet het recht zichzelf definitief onvruchtbaar te maken zolang God aan de natuurlijke vruchtbaarheidsperiode niet definitief een einde maakt.” Eén uitzondering kan gemaakt worden en wel in het geval dat het voor de vrouw medisch gezien absoluut onverantwoord is om nog zwanger te raken, bijvoorbeeld als de kans op overlijden door een zwan-

gerschap groot is.

De ambtsdrager bedenke dat de levensbeschouwing van artsen bij het vaststellen van de indicatie om tot sterilisatie te adviseren – ongewild – mee kan wegen. De ene arts zal onder 'levensbedreigend' heel wat meer rekenen dan een andere arts en dan kan op een gegeven moment onder 'medische redenen' héél veel gaan vallen wat wij er niet onder rekenen willen!

Verder kan weer de vraag gesteld worden: wel de lusten, niet de lasten?

ad B Hormonale middelen

Ook bij gebruik van hormonale middelen is er duidelijk sprake van ontkoppelen van daad en mogelijk gevolg. Hormonale middelen bieden – medisch gezien – een zeer grote zekerheid. Voor vele mensen betekent dit ook psychisch een rustiger gevoel. Zij beleven in dankbaarheid de mogelijkheid om weer zonder spanning van het lichamenlijk één-zijn in het huwelijk te kunnen genieten. Bij anderen is er helemaal geen echt vrijheidsgevoel, maar gaat dit 'zelf-niet-meer-moeten-opletten' juist gepaard met schuldgevoelens. Voor nog anderen is 'de pil' een vrijbrief om puur vleselijk te 'genieten' en niet meer aan verantwoordelijkheid te denken. Niet 'de pil' is goed of slecht, maar de wijze waarop men er eventueel gebruik van maakt en de motieven die tot het gebruik aanleiding gegeven hebben.

Ds. W. van Vlastuin gaat in op de kleine kans op bevruchting bij pilgebruik en wijst om deze reden pilgebruik af. Hij noemt de pil op grond van deze kleine kans zelfs een abortief middel.⁶ Het is echter bekend dat het in een gezonde huwelijksrelatie, zonder dat enige vorm van anticonceptie gebruikt wordt, bij slechts 10 procent van de bevruchte eicellen daadwerkelijk komt tot een zwangerschap. Bij 90 procent van de bevruchte eicellen vindt geen innesteling in het baarmoederslijmvlies plaats, waardoor de bevruchte cel alsnog te gronde gaat. Bij pilgebruik is het aantal bevruchte eicellen dat zich uiteindelijk niet innestelt, dus nog vele malen kleiner dan in natuurlijke omstandigheden.

ad C

Op grond van het bijbelse gegeven dat elk nieuw leven als schepping Gods beschermwaardig is vanaf de conceptie, moeten de methoden onder C genoemd: spiraaltje, morning-afterpil en abortus provocatus, absoluut afgewezen worden. Ze zijn gericht op het doden van leven in de kiem en dus per definitie strijdig met het zesde gebod. Ze zijn daarom een gruwel in Gods ogen en kunnen onder geen enkele voorwaarde als bijbels verantwoorde methode voor beperking van gezinsuitbreiding geadviseerd worden. *Gij zult niet doodslaan.* (Ex. 20:13) *en gij weet, dat geen doodslager het eeuwige leven heeft in zich blijvende* (1 Joh. 3:15^b).

Is er in ethisch opzicht verschil tussen diverse methoden?

Naar het gevoel van velen staat de methode zonder hulpmiddelen, de onthouding, ethisch (niet te vereenzelvigen met medisch) op een hoger plan dan de methoden mét hulpmiddelen. Want als men geen hulpmiddelen gebruikt, worden de daad en de mogelijke gevolgen van de daad niet van elkaar losgekoppeld. Als men hulpmiddelen gebruikt, is dat wél het geval. Bij het ons onthouden van seksuele gemeenschap leggen we onszelf – vanuit ons verantwoordelijkheidsgevoel – beperkingen op. Maar onze vruchtbaarheid laten we bestaan. Het kan niet zonder aandacht voor (het lichaam van) de ander, waardoor de relatie zich verdiepen kan. Met kunstmatige hulpmiddelen nemen we de vruchtbaarheid weg. De gesteldheid van de ander doet er minder toe, de eigen seksuele behoefte kan 'gewoon' bevredigd worden.

Bij het gebruik maken van hulpmiddelen, welke dan ook, is het zich bewust zijn van bovengenoemde verantwoordelijkheid niet meer noodzakelijk. De gevolgen zijn immers al voorkomen. Met kunstmatige middelen be'heers' je de scheppingsordening niet, maar schakel je de scheppingsordening uit.

Iemand drukte het ooit zó uit: met het gebruiken van hulpmiddelen plaats je je 'buiten de spanning'.

Het is bekend dat voor de Rooms-Katholieke Kerk periodieke onthou-

ding de enige officieel toegestane methode van geboorteregeling is. Dit is uitgesproken in de pauselijke encycliek *Humanae Vitae* van juli 1968. Voor de Rooms-Katholieke Kerk is het 'de natuurwet' die verbiedt om gemeenschap en voortplanting van elkaar te scheiden. Periodieke onthouding mag omdat dan de natuurwet niet wordt geschonden. Op rechtmatige wijze gebruik maken van de natuurlijke ordening is toegestaan. Het natuurlijke verloop van de voortplantingsorde beletten mag niet.

De Rooms-Katholieke Kerk heeft dus voor dezelfde gedragsregel wel een heel andere motivatie dan die wij aanvoeren: wij zeggen niet dat wij moeten gehoorzamen aan de natuurwet, maar dat wij verantwoord en verantwoordelijk moeten gehoorzamen aan de Heere en heersen over de natuur.

Er is dus veel voor te zeggen de methode van periodieke onthouding de voorkeur te geven boven de andere op zichzelf niet direct te veroordelen methoden in al die gevallen waarin de indicatie niet wezenlijk levensbedreigend is.

Toch kunnen er ook bezwaren of moeilijkheden zich voordoen, wanneer men uitsluitend periodieke onthouding zou adviseren. De 'zwakheid des vleses' (zowel in somatisch opzicht: onzekerheid over het moment van ovulatie, als in psychisch opzicht: zwakheid die daarin uitkomt dat een mens niet altijd zijn spontane gevoelens met zijn verstand in toom kan houden) maakt dat periodieke onthouding, de 'natuurlijke methode', een te onbetrouwbare methode kan zijn. Niet iedere vrouw heeft een regelmatige maandelijksse cyclus en de methode vereist een behoorlijke mate van intellect. Naarmate de indicatie voor anticonceptie stringenter is (bijvoorbeeld in geval van ernstige ziekten of andere omstandigheden die een echtpaar kunnen overkomen zonder dat ze er zelf ook maar in 't minste iets tegen konden doen), zal ook de anticonceptieve maatregel des te krachtiger moeten zijn. Dan zal er gezocht moeten worden naar een zo betrouwbaar mogelijk middel. Dan is het ethisch gezien niet te veroordelen en wellicht juist aan te bevelen om te kiezen voor hormonale anticonceptie, omdat 'de pil' in betrouwbaarheid ver uitsteekt boven periodieke onthouding. De uiteindelijke beslissing daartoe moet door beide echtelieden in gezamenlijk overleg worden genomen. Man en vrouw moeten het samen eens zijn over de gekozen methode en zij moeten er samen voor kunnen bidden. Bij geen van beiden mogen egoïstische motieven de

drijfveer zijn, zoals al meermalen is opgemerkt.

In die gevallen waarin, met inachtneming van al wat hierboven over vruchtbaarheid en gezinsvorming is gezegd, na ampele overweging toch wordt besloten de vruchtbaarheid te verminderen en sturend in de gezinsvorming in te grijpen, is het bijbels-ethisch verantwoord te achten om een passende keuze te maken uit de methoden uit de groepen die onder A en B beschreven zijn, Waarbij periodieke onthouding vóórop staat en waarbij voor sterilisatie nog de speciale restrictie gemaakt moet worden die hierboven bij ad A3 is genoemd.

VII. Slotopmerkingen

Algemeen uitgangspunt moet zijn wat de Bijbel ons leert: kinderen ontvangen is een zegen. Voor inperking van die zegen kunnen en mogen geen algemeen geldende richtlijnen of regels vastgesteld worden. Afwijken van zoals de Heere het in Zijn schepping heeft ingesteld, zoals Hij het in Genesis 1:28 aan de mens heeft geboden en in Genesis 9:1 herhaald, is te allen tijde een zeer ernstige zaak. Wie die zegen afwijst, wijst de Zegenaar af. Wie die zegen verandert in een last, heeft God tegen zich.

In bepaalde, individuele huwelijken / gezinnen kunnen – in eerste instantie als gevolg van de zondeval van de mens – zich omstandigheden voordoen op grond waarvan beperking van die zegen naar menselijke berekening noodzakelijk geacht mag of moet worden. De noodzaak tot beperking kan van tijdelijke of van blijvende aard zijn. De beslissing om tot blokkering van de vruchtbaarheid over te gaan moet altijd de individuele beslissing blijven van een echtpaar in hun persoonlijke omstandigheden en moet ook een zaak van gebed zijn. Binnen die context kan het in bepaalde situaties verantwoord geacht worden om met behulp van bepaalde methoden en middelen gezinsuitbreiding te voorkomen, mits met instemming van beide echtelieden en voor de noodzakelijk geachte tijdsduur.

Van kerk en ambtsdragers mogen geen absolute antwoorden in de zin van wel of niet toegestaan zijn verwacht of geëist worden. Het is de taak van ambtsdragers om bijbelse gegevens aan te reiken en mee te doen wegen in de besluitvorming. De bijbelse lijnen en het persoonlijk geweten zijn belangrijk. Uiteindelijk staan de ouders in heel hun doen en laten verantwoordelijk voor God. De verantwoordelijkheid voor de gezinsvorming is door de Heere bij het echtpaar gelegd. Maar de kerk kan pas op het eigen geweten terugwerpen, „nadat ze er van overtuigd is dat het geweten is afgestemd op en gevuld met het Woord Gods”.⁷

Het kan voor betreffende echtparen moeilijk, zo niet onmogelijk zijn, temidden van verschillende standpunten tot een evenwichtige oordeelsvorming te komen. Daarom dient de ambtsdrager ook in deze materie de bijbelse lijnen te kunnen aandragen. De ambtsdrager kan en mag dan richting geven aan de gedachten, maar hij hoede zich ervoor de eindverantwoordelijkheid voor de beslissing op zich te nemen.